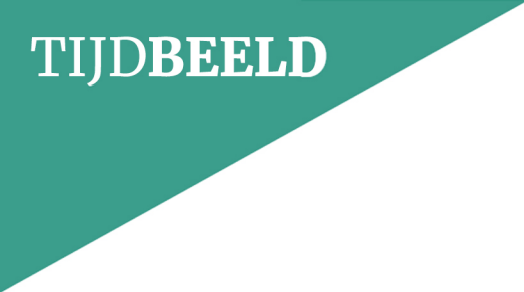

Velp

Ommershofselaan 6-8

Introductie

Op dit moment worden door woningcorporatie Vivare onderhoudswerkzaamheden voorbereid van een viertal gemeentelijke monumenten en één rijksmonument in de gemeente Rheden. Vanwege de beschermde status van de panden wordt door de gemeente Rheden veel waarde gehecht aan de zorgvuldige omgang met de historische bebouwing. In aanvulling op het kleurhistorisch onderzoek van Bouwhuis & Journee, voeren Belfort en ARCX een bouwhistorische quickscan uit van Ommershofselaan 6-8 in Velp. De bouwhistorische quickscan moet op hoofdlijnen de bouwgeschiedenis van de panden inzichtelijk maken. De uitkomsten van het onderzoek worden gekoppeld aan de gegevens uit het kleurhistorisch onderzoek, zodat ten aanzien van de geplande werkzaamheden gegronde keuzes gemaakt kunnen worden.

Het onderzoek heeft bestaan uit het verzamelen van informatie uit de bestaande literatuur en het verrichten van archiefonderzoek en bouwhistorisch veldonderzoek. Het archiefonderzoek heeft zich geconcentreerd op het opsporen van bouwdossiers in het Gelders Archief in Arnhem en het opzoeken van diverse kadastrale hulpkarten bij het kadaster. Op 31 oktober 2014 heeft het bouwhistorisch veldwerk plaatsgevonden. Hierbij is het exterieur bekeken en kon de hal, het trappenhuis en de woning op de verdieping bezichtigd worden. Op grond van de zichtbare bouwdelen en in combinatie met de gegevens uit het literatuur- en archiefonderzoek zijn de verschillende bouwfasen en verbouwingen van het pand chronologisch geordend en geanalyseerd. Ook is relevante informatie over het historische gebruik van het pand naar voren gekomen uit gesprekken met de bewoners van Ommershofselaan 8.

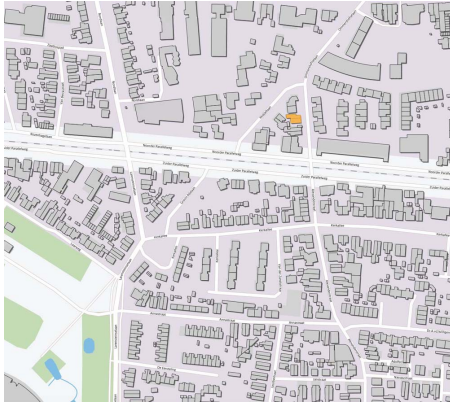
Situering en beschrijving

Het vrijstaande huis met dubbele woning ligt ten noorden van de spoorlijn aan de westzijde van de Ommershofselaan. Tegenover is aan de oostzijde van de straat recent de nieuwe woonwijk Velpsche Veste ontstaan. Het pand is gebouwd in eclectische stijl, heeft een rechthoekige plattegrond en is rechtsachter en rechts tegen de zijgevel voorzien van een éénlaagse aanbouw met een plat dak. Het achterterrein grenst direct aan de bebouwing op de achterterreinen van de panden aan de Middellaan. Aan de voorzijde wordt de voortuin afgescheiden met een gietijzeren hekwerk. Het pand telt boven een kelder twee bouwlagen onder een met gesmoorde, verbeterde holle pannen gedekt schilddak met wolfeind aan de achterzijde. Op het dak staan drie gemetselde schoorstenen.

De voorname voorgevel bestaat uit een symmetrisch ingedeeld lijstgevel. De gevel is opgebouwd uit een basement, gepleisterd in zware rustica-imitatie, een in schoon metselwerk uitgevoerd deel op verdiepingshoogte (afgescheiden van de begane grond door een cordonlijst), een gepleisterd mezzanino en wordt afgesloten door een kroonlijst. Links en rechts bevindt zich op de begane grond een paneel deur met bovenlicht, te bereiken via twee hardstenen stoeptreden. Daartussen twee vernieuwde tweeruits vensters met daaronder twee keldervensters. Op de verdieping is de gevel voorzien van vier naar binnen draaiende portefenêtres met gietijzeren raamhekjes. De deuren hebben een bovenlicht met roedeverdeling en hebben een zwaar geprofileerde stuc-omlijsting die aan de bovenzijde verfraaid is met stuc-ornamenten met centraal

leeuwenkoppen. In het mezzanino onder de kroonlijst bevinden zich vier vensters, waarvan het tweede van links nog het oorspronkelijke stolpvenster.

De zijgevels zijn oorspronkelijk vrijwel blind uitgevoerd. De linker zijgevel heeft op de begane grond een vernieuwde deur met tweeruits bovenlicht en een daarnaast een tweeruits venster. Verder bevinden zich in de gevel twee ronde gietijzeren vensters. De rechter zijgevel is aan de onderzijde gepleisterd, heeft twee ronde gietijzeren vensters en een niet oorspronkelijk tweeruits venster onder een rollaag. Verder bevindt zich hier de éénlaagse aanbouw uit de jaren '30 van de vorige eeuw. De afgeknotte achtergevel heeft op de begane grond een niet oorspronkelijke achterdeur en een breed nieuw ingehakt venster. Op de verdieping bevinden zich twee vensters en links een balkondeur met grote bovenramen, aan de bovenzijde afgesloten met een strek. De zolderverdieping heeft twee stolpvensters onder rollagen, waarbij de bovenlichten uitgevoerd zijn als valramen.

Ligging van het onderzoeksobject Ommershofselaan 6-8 op de huidige kadastrale ondergrond.

Overzicht van de voorgevel.

Het bovenste deel van de achtergevel, bekeken via het plat dak van de aanbouw.

Overzicht van de linker zijgevel van het pand.

Overzicht van de rechterzijde van het pand.

Advies en waardering

Samenvatting van de bouwgeschiedenis

De bouwgeschiedenis van Ommershofselaan 6-8 is mede dankzij archiefonderzoek vrij overzichtelijk. De eclectische villa is gebouwd in 1876 als dubbele woning met losstaande schuur, kwam rond 1900 in het bezit van het drinkwaterbedrijf en werd in 1919 overgenomen door de gemeente Rheden. Vanaf omstreeks 1920 heeft het pand gefunctioneerd als arbeidsbeurs/stempelkantoor, waarvoor in de jaren '30 rechts een aanbouw is gerealiseerd die dienst heeft gedaan als wachtkamer. Na de Tweede Wereldoorlog is het schuurtje op het achtererf gesloopt en is het pand weer geschikt gemaakt voor dubbele bewoning. Hierbij is de indeling op de begane grond gewijzigd. Meer recent hebben met betrekking tot de vensteropeningen van het pand verschillende moderniseringën plaatsgevonden.

Waardering

Architectuurhistorische waarden

Het gebouw is van belang als grotendeels gaaf bewaard voorbeeld van een in eclectische stijl vormgegeven villa met gietijzeren hekwerk uit het laatste kwart van de 19e eeuw. Daarnaast is het pand typologisch karakteristiek als dubbelwoning, waarbij veel aandacht is geschonken aan de entree en de vormgeving van een symmetrische en rijk gedetailleerde voorgevel en waar de zijgevels en het interieur sober zijn uitgevoerd. Daarnaast zijn de marmeren vloer bij de entree, het trappenhuis, het keukenblokje en de diverse oorspronkelijke raam- en deurkozijnen waardevol voor de historische beleving van het interieur.

Stedenbouwkundige waarden

Het gebouw is van belang vanwege de directe relatie met de historisch-stedenbouwkundige ontwikkeling van Velp in de tweede helft van de 19e eeuw. Hierbij verschoof het dorpscentrum naar het noorden in de richting van het spoor, waar de straten gevuld werden met villabebouwing. De villa is een gaaf bewaard en beeldbepalend onderdeel van de historische bebouwing aan de Ommershofselaan.

Waarden vanuit de gebruikshistorie

Het pand kent een bijzondere gebruiksgeschiedenis, waarbij allereerst de functie als voorname dubbelwoning nog duidelijk herkenbaar is. Daarnaast vormt de aanbouw rechts uit de jaren '30 van de vorige eeuw een tastbare herinnering aan het gebruik van het gebouw als arbeidsbeurs, waarbij de uitbouw als wachtkamer dienst deed.

Aanbevelingen

In de loop der tijd is het pand en de directe omgeving aan verandering onderhevig geweest. Deze wijzigingen hebben lang niet altijd een positief effect gehad voor het aanzien van het gebouw en de daaraan grenzende buitenruimte. Bij toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen en onderhoud zijn er diverse aandachts- en verbeterpunten te benoemen.

Ten aanzien van de buitenruimte wordt door de oprukkende bebouwing vanaf de percelen aan de Middellaan, het achtererf van Ommershofselaan 6-8 volledig ingesloten en bekneld. Aan de voorzijde is mogelijk nog het oorspronkelijke hekwerk bewaard gebleven. De formele begrenzing tussen privéterrein en de straat kan worden versterkt door het verminderen van de begroeiing langs het hek.

Met betrekking tot het exterieur moet de nadruk voor behoud en verbetering gelegd worden op de voorgevel en zijgevels. In algemene zin is het belangrijk dat het contrast tussen de rijk uitgevoerde voorgevel en de sobere zijgevels (oorspronkelijk grotendeels blind) wordt gerespecteerd en mogelijk versterkt. De geprofileerde kroonlijst loopt aan de linkerkant niet de hoek om, waar dat rechts nog wel het geval is. Daarnaast zijn de vensters (op één na) in het mezzanino onder de kroonlijst verdwenen. Herstel van deze 'verminderingen' bij toekomstig onderhoud is aan te bevelen. Daarnaast valt op dat het voegwerk in delen van de gevels in slechte staat verkeerd. Zorgvuldig herstel van het historische voegwerk is hier op zijn plaats.

Ten behoeve van toekomstige schilderwerkzaamheden kunnen vanuit architectuurhistorisch oogpunt ook algemene aanbevelingen gedaan worden voor het kleurgebruik. De raamomlijstingen, de daarbij horende ornamenten en de kroonlijst moeten voorzien zijn van een lichte kleur. Uit het kleurhistorisch onderzoek kan wellicht blijken of de ornamenten, om extra op te vallen, oorspronkelijk een andere kleur hebben gehad dan de raamomlijstingen zelf, of dat ze in dezelfde kleur waren geschilderd. De ramen binnen de kozijnen hebben zeer waarschijnlijk altijd een donkere kleurafwerking gehad. Tot slot kan door de keuze van kleurgebruik het onderscheid tussen het basement van imitatie-rustica, het middendeel en het mezzanino versterkt worden.

1865

De aanleg van de spoorlijn en de ontwikkeling van Velp

Velp is ontstaan op de overgang van de Veluwestuwwal naar het rivierdal van de IJssel. de eerste vermelding van het dorp stamt uit 891. In de directe omgeving van Velp verzezen verschillende kastelen en landhuizen, zoals Biljoen, Beekhuizen, Overbeek en Overhagen. De aanleg van de spoorlijn Arnhem-Zutphen in 1865 (waarbij Velp vanaf het begin haar eigen stationsgebouw kreeg) zorgde voor een verschuiving van het dorpscentrum naar het noorden. In de 19e eeuw was er in de regio sprake van een groeiende groep mensen die zich een huis buiten de stad konden veroorloven. De welgestelden vestigden zich in eerste instantie aan de rand van de stad, bijvoorbeeld aan de singels in Arnhem. Door de komst van het spoor en later de tram werden ook dorpen als Velp aantrekkelijk, omdat landelijk wonen voortaan te combineren was met een goede bereikbaarheid van de stad. Langs de weg van Arnhem naar Zutphen en in de nabijheid van het spoor verzezen talloze herenhuizen en villa's voor welgestelden. Parallel aan de aanleg van het spoor kreeg D.J.A. Henny in 1865 van de gemeente Rheden een concessie voor het oprichten van een gasfabriek voor de levering van gas voor de straatverlichting. Het fabrieksterrein lag aan de oostzijde van de Ommershofselaan en werd uiteindelijk na de jaren '60 van de vorige eeuw gesloopt. De opkomst van aardgas zorgde ervoor dat de fabricage van gas uit steenkool overbodig werd. Op de locatie van de gasfabriek is recent de woonwijk Velpsche Veste ontstaan. Een andere belangrijke ontwikkeling aan het eind van de 19e eeuw is de opening van een waterpompstation op de Pinkenberg in 1899 ten behoeve van de drinkwatervoorziening. Toen de concessie in 1919 afliep, nam de gemeente het bedrijf over.

Station Staatsspoor in Velp in het derde kwart van de 19e eeuw, met op de voorgrond de stoomlocomotief met de trein naar Arnhem.

Overzichtskaart van Velp uit de Kuyper atlas van 1875, waarop goed te zien is dat een groot deel van de bebouwing zich inmiddels rond de spoorlijn concentreert (Bron: Gelders Archief).

1876

Nieuwbouw van een vrijstaand huis met dubbele woning

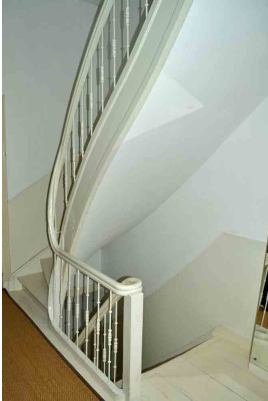
Uit de kadastrale hulpkaart en de kadastrale legger blijkt dat in 1876 timmerman Johannes Bernardus Collignon uit Den Haag een stuk tuin koopt en daarop een vrijstaand huis heeft gebouwd. Linksachter op het erf staat dan ook nog een vrijstaande schuur. Het pand met dubbele woning krijgt een in eclectische stijl vormgegeven, symmetrische voorgevel aan de straat. Deze gevel is rijk uitgevoerd, zeker in verhouding met de vrijwel blinde zijgevels. Dit contrast is ook in het interieur waar te nemen. Zo is er veel aandacht geschonken aan de marmeren vloer bij de entree, maar zijn onderdelen als het trappenhuis, de vloeren en het nog bewaard gebleven ensemble van glaskast, keukenschouw en aanrecht relatief sober uitgevoerd. Uit de bouwtijd zijn in pandig ook nog verschillende deurkozijnen uit de bouwtijd bewaard gebleven. De typologie van een dubbele woning met een rijke eclectische voorgevel is wijd verspreid en vergelijkbare panden staan in verschillende 19e eeuwse villawijken in Nederland.

In entreerimte is in 1876 een marmeren vloer gelegd, die niet doorloopt in de hal.

Op de verdieping is in de keuken een ensemble van glaskast, keukenschouw en aanrecht (met vernieuwd aanrechtblad) bewaard gebleven.

De trap uit de bouwtijd, gefotografeerd op de verdieping.

In Nederland staan veel vergelijkbare, eclectisch vormgegeven villa's uit het derde kwart van de 19e eeuw. Op deze foto een villa aan de Van Asch van Wijckskade in Utrecht, eveneens met vensters in het mezzanino.

Referenties aan de Nieuwegracht 199-203 in Utrecht, met vergelijkbare gevelindelingen, waaronder de rustica-imitatie op de begane grond.

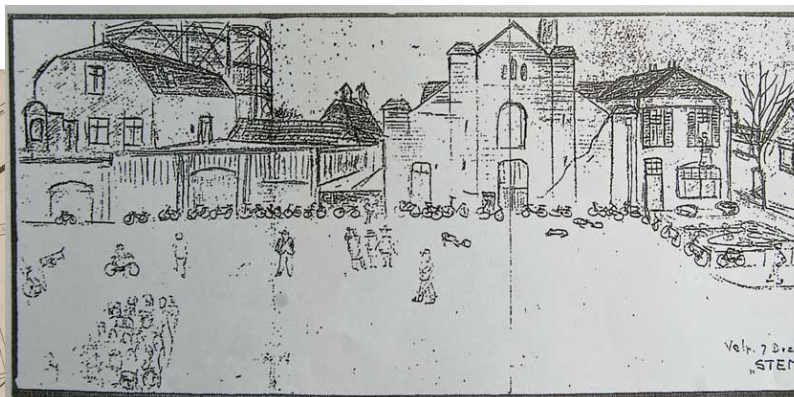
1920

De inrichting als stempelkantoor

In 1919 wordt het drinkwaterbedrijf overgenomen door de gemeente Rheden en wordt ook het pand gemeentelijk bezit. Op een kaart van omstreeks 1920 is het huis aangeduid als 'arbeidsbeurs'. Vanaf het eind van de jaren '20 van de vorige eeuw werd deze locatie druk bezocht door de vele werklozen die door de crisis hun baan verloren hadden. Zij moesten twee keer per dag hun kaart af laten stempelen om in aanmerking te komen voor een uitkering. Deze situatie is treffend weergegeven op een tekening van de dienstdoende ambtenaar. In de jaren '30 werd aan de rechterkant een aanbouw gerealiseerd, waarvoor de veranda gesloopt moest worden. Uit een ongedateerde bouwtekening van de transformatie tot woningen (waarschijnlijk in het derde kwart van de 20e eeuw) is de oude indeling van het arbeidskantoor te zien. Op de begane grond bevond zich rechts naast de entree de directeurskamer met daarnaast de kluis en archiefruimte. Aan de achterzijde was het kantoor ingericht en in de aanbouw werd ruimte gecreëerd voor een wachtkamer. De verdieping was waarschijnlijk in gebruik als dienstwoning, met twee kamers en een keuken.

Omstreeks 1920 moet het pand inmiddels door de gemeente zijn bestemd als 'arbeidsbeurs', zoals op deze kaart is weergegeven.

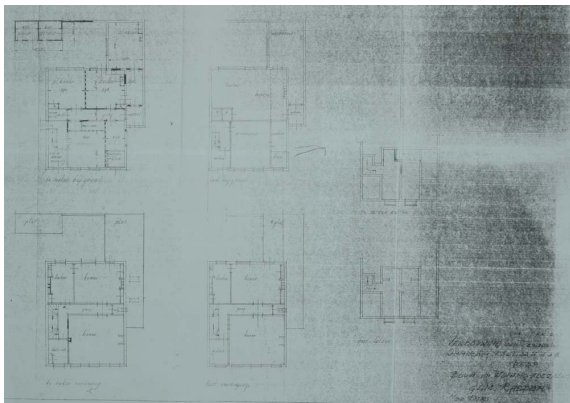

Op 7 december 1938 is door de dienstdoende ambtenaar van de arbeidsbeurs een tekening gemaakt van het uitzicht vanuit Ommershofselaan 6-8. Links ligt de gasfabriek en aan de rechterkant is waarschijnlijk een school afgebeeld. Links op de voorgrond zijn de werklozen te zien die in de rij staan om hun kaart af te laten stempelen.

1945-heden

Latere veranderingen

In de tweede helft van de 20e eeuw wordt de schuur links op het achtererf gesloopt en in het derde kwart van de vorige eeuw wordt de voormalige arbeidsbeurs weer voor dubbele bewoning geschikt gemaakt. Hierbij blijft de kamerindeling op de verdieping intact, maar vinden met name op de begane grond verschillende wijzigingen in indeling plaats. De kelder wordt (weer) gesplitst. Naast deze verbouwing hebben zich aan het eind van de 20e eeuw ook veranderingen voorgedaan, zoals het verwijderen van het gekleurde glas-in-lood in de benedenramen van de vensters op de verdieping in de voorgevel en het wegnemen van het omgekorniste deel van de kroonlijst aan de linkerkant. Daarnaast zijn de vensters op de begane grond in de voorgevel, rechter zijgevel, de deur en het venster in de linker zijgevel en de deur en het brede venster in de achtergevel gemoderniseerd.

Via de bewoners is een ongedateerde kopie van een bouwtekening van het pand boven water gekomen. Het betreft de transformatie van kantoor naar woningen, die waarschijnlijk in het derde kwart van de 20e eeuw heeft plaatsgevonden.

Aan het eind van de 20e eeuw zijn diverse ramen gemoderniseerd, waarbij het gekleurde glas-in-lood uit de benedenramen van de vensters op de verdieping is verdwenen. Het glas-in-lood in de bovenramen is waarschijnlijk nog origineel.

Colofon

7 november 2014

Onderzoek

Belfort cultuurhistorie en monumenten

Van Starckenborghstraat 55 7002 EE DOETINCHEM

telefoon 06 16311843

i.s.m.

ARCX bureau voor monumentenzorg en cultuurhistorie

Bergstraat 41 6981 DB DOESBURG

telefoon 0313 650190

Opdrachtgever

Vivare vastgoedbeheer

Veldwerk en tekst

Peter Boer

Jacco Vromen

Archiefonderzoek

Jacco Vromen

Foto's

Peter Boer en Jacco Vromen

Bijlagen

- Bronnen en literatuur